

Володимир Сіропол
(Переяслав-Хмельницький)

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАЦЬ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДРОЗДІЛІВ МЕДИЧНОЇ СЛУЖБИ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ У РОКИ ВЕЛИКОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ВІЙНИ 1941-1945 рр. НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті на основі аналізу низки джерел простежено певні особливості в розвитку сучасної історіографії військової медицини 1941-1945 рр. Використовуючи праці науковців, розміщені на сторінках «Военно-медицинского журнала» з 1991 по 2012 рр. із питань медичного забезпечення бійців Червоної армії у період Великої Вітчизняної війни, окреслено актуальні напрями досліджень, їхні особливості, що дозволило визначити характерні риси, притаманні для праць нового періоду історієписання.

Мета дослідження – на основі вивчення публікацій «Военно-медицинского журнала» зробити історіографічний аналіз, з'ясувати концептуальну спрямованість цього пласту інформації. Під час написання статті використані загальнонаукові методи (аналізу і синтезу), історичні (проблемно-хронологічний), а також міждисциплінарні (медичні та воєнно-історичні).

Серед цілого комплексу проблем, що вивчаються у системі медичного забезпечення у сучасний період вдалося виокремити найбільш актуальні, вивчення яких або зазнало докорінних змін, або ж вперше зазнало достеменного аналізу. Зокрема, нової інтерпретації зазнала проблема протиепідемічного захисту Червоної армії, проблема гінекологічної медичної допомоги зайняла належну нішу в системі комплексного вивчення діяльності військових медиків. Разом із тим з'ясовано, що дослідження діяльності окремих ланок медичної служби Червоної армії 1941-1945 рр. стали менш актуальними на шпальтах досліджуваного журналу. Тут варто виділити військово-польову хірургію та терапію.

Ключові слова: «Военно-медицинский журнал», Червона армія, Велика Вітчизняна війна, медична допомога, санітарно-медична служба, військова епідеміологія, військово-польова хірургія, військово-польова терапія.

Тема Великої Вітчизняної війни займає одне з провідних місць в історіографії. Не дивлячись на значну кількість праць та її актуальність, на сьогодні існує ще ціла низка невідомих сюжетів і питань, серед яких є діяльність тилових структур, де одне з головних місць посідає санітарно-медична служба. Повернення до лав діючих армій поранених і хворих бійців було одним із головних і складних завдань для військових медиків. Історії медичного забезпечення присвячено значну кількість праць, чимала частина яких була вміщена на шпальтах «Военно-медицинского журнала», одного з провідних і найдавніших російських медичних журналів. Цей часопис пройшов доволі складний і тернистий шлях, особливо в роки Великої Вітчизняної війни. Сучасний етап його діяльності зазнав оновлення та іншого змістовного наповнення, що створило підґрунтя для історіографічного вивчення низки наукових розвідок у межах досліджуваної проблеми.

Нові суспільно-політичні реалії в країнах пострадянського простору формували умови для опрацювання тих пластів інформації, які раніше були практично недоступними (засекречені архівні справи, зарубіжні джерела) або ж не мали наукової легітимності (документи особистого походження).

У поєднанні з методологічним плюралізмом ця обставина стимулювала концептуальну переорієнтацію науковців, у тому числі й тих, які вивчали історію медичних служб у роки Другої світової війни. Значна кількість учених, як і раніше, націлювала свій погляд на

дослідження проблем медичного забезпечення фронтів у період 1944-1945 рр. під час Білоруської, Берлінської, Вісло-Одерської та інших наступальних операцій.

Утім, знаходимо й інші матеріали, які значно підсилювали вивчення проблем медичного забезпечення радянських військ 1941-1945 рр. У них головним чином зосереджена увага на дослідженні низки різних аспектів, які дають можливість більш глибоко розкрити сутність функцій санітарно-медичної служби Червоної армії в роки Великої Вітчизняної війни. До таких питань варто віднести протиепідемічний захист і санітарно-гігієнічне забезпечення, які порівняно з лікувально-евакуаційним залишалися менш освоєною зоною пізнання. Сучасна історіографія військової епідеміології знає лише кілька фундаментальних досліджень із цих тем, серед яких одне з провідних місць належить докторській дисертації О. Локтева, що була захищена у 2005 р., та М. Кнопову, який у тому ж році опублікував монографію [7; 4]. Ці дослідники фактично вперше зробили спробу масштабної реконструкції поетапного розвитку військової епідеміології. У монографії М. Кнопова схарактеризовано організаторську, наукову діяльність головних епідеміологів фронтів і флотів, подано оцінку їх ролі у вирішенні складних проблем. О. Локтев у своєму дисертаційному дослідженні оцінив вплив діяльності санітарно-епідеміологічної служби на динаміку змін, характер і структуру захворюваності особового складу військ.

У цьому тематичному полі існувало чимало «білих плям», але науковці не виявляли особливої наполегливості в їх заповненні. На сторінках журналу публікуються поодинокі матеріали, у яких здебільшого розкривається епідемічна ситуація на фронтах у роки війни. Однак, їх якісний рівень відчутно змінюється. Зокрема, Р. Тарарін ставить під сумнів офіційну позицію радянських авторів, які в унісон стверджували, що епідемії в Червоній армії та на Військово-Морському флоті в роки війни ніколи не зривали виконання бойових завдань [14]. «Наприклад, під Сталінградом через спалах туляремії деякі ескадрильї не могли виконувати бойові завдання. Спалах холери в районах Астрахані, Махачкалі та Сталінграда, звісно, не міг не позначитися на боєздатності частин, що діяли в умовах карантину» [14, с.60]. Підтвердженням такої позиції автора можуть слугувати й інші факти з фронтів Великої Вітчизняної війни. Прикладом тут може слугувати Постанова Південного фронту від 10 квітня 1942 р., у якій Військова рада фронту висловлювала свої хвилювання з приводу різкого збільшення інфекційних осередків серед цивільного населення Ростовської та Ворошиловградської областей [18, арк. 26]. Це дає підстави стверджувати, що діяльність військових епідеміологічних служб потребувала ґрунтовнішого опрацювання і критичної оцінки.

У низці публікацій вказаний аспект розглядається в комплексі загальних проблем медичної служби Червоної армії. В. Жеглов, П. Зінов'єв, В. Сосін, В. Тимофєєв та інші відзначали доволі складну епідеміологічну ситуацію на флоті [2; 15]. На прикладі діяльності санітарно-епідеміологічної лабораторії на базі Чорноморського флоту В. Романов, В. Алфімов і В. Гуд вказали на непросту ситуацію з малярією внаслідок того, що особовий склад і майно лабораторії фактично повністю загинули [9].

Цікава наукова розвідка у сфері протиепідемічного захисту належить С. Пелюшку, В. Речкіну та І. Семещенку, які простежили закономірність прояву та поширення трансмісивних інфекцій на фронтах, серед яких малярія посідала одне з провідних місць [8]. Готуючи цей текст, автори залучили значне коло опублікованих у літературі фактів, при цьому випустивши з поля зору архівні документи. Це стало на заваді визначенню динаміки зростання захворюваності висипним тифом у роки війни. Тому, на наш погляд, цей аспект потребує окремих досліджень із залученням нових архівних матеріалів.

У новому концептуальному ключі виконана стаття І. Чижа, у якій характеризується внесок медичної служби в перемогу у Великій Вітчизняній війні [19]. Проаналізувавши показники, що ілюструють ступінь ураження інфекційними хворобами, професор зауважив, що повністю уникнути епідеміологічних спалахів радянській військовій епідеміології так і не вдалося. Тут автор наводить як приклад Яссько-Кишинівську операцію (серпень 1944 р.),

під час якої у військах 2-го та 3-го Українських фронтів зафіксовано 54 тис. випадків захворювання на малярію [19, с.9].

У несприятливих в епідеміологічному плані умовах воювали й бійці Червоної армії під час Білоруської наступальної операції, медичне забезпечення якої простежує В. Селіванов у своїй публікації на сторінках серпневого номера «Военно-медицинского журнала» за 1994 р. Констатує значне збільшення інфекційних осередків серед місцевого населення, він показав, що ця обставина спричинила появу низки нових форм і методів боротьби з інфекційними хворобами. Однак, усі зусилля епідеміологічної служби радянських військ у цій операції змогли лише певною мірою покращити ситуацію, яка все ж залишалася несприятливою [22, с.61].

Проблемне становище в епідеміологічному плані склалося і під час Східно-Карпатської операції. Про нього в межах загального дослідження медичного забезпечення сил 1-го та 4-го Українських фронтів ідеться в статті професора І. Леонова [6]. Зокрема, тут наводяться дані про поширення педикульозу, який проявив себе через збої в постачанні обмундирування. На нашу думку, такий погляд базувався на положеннях монографії академіка Є. Смирнова, який, у свою чергу, ще в 1991 р. зробив аналіз цієї ситуації, посилаючись, на архівні документи [12, с. 313-322].

Доволі складну епідеміологічну ситуацію в період Берлінської операції піддав аналізу В. Селіванов. Вона проявила себе у збільшенні кількості інфекційних пацієнтів, серед яких домінували хворі на черевний і висипний тифи, туберкульоз та інші. За твердженнями В. Селіванова, виникнення різного роду інфекційних осередків під час цієї операції дуже контрастувало із ситуацією в попередні роки: «Необхідно також вказати на збільшення кількості випадків туберкульозу, венеричних захворювань, хвороб шкіри та підшкірної жирової клітковини, отруєнь метиловим спиртом у порівнянні з попередніми операціями» [10, с. 63].

Окремі аспекти діяльності епідеміологічних служб розглядалися в публікаціях про діяльність евакуаційних і тилових шпиталів. Деякі з яких заслуговують детальної уваги. Так, М. Суханов у своїй статті, розкриваючи зміст організації управління шпитальними базами тилу країни, дійшов висновку, що та ситуація в управлінні, яка склалася під час війни, виявилася вкрай обтяжливою та громіздкою для евакуаційних шпиталів і стала причиною низки недоліків у роботі вказаних медичних установ [13]. «Вивчення архівних матеріалів показує, що поруч із позитивними прикладами тісної співпраці управлінь евакопунктів і відділів евакошпиталів обласних (крайових) відділів охорони здоров'я в керівництві багатогранною діяльністю ЕШ мали місце випадки паралелізму, дублювання, підміни одних органів управління іншими у виконанні тих чи інших функцій. Складність була і в тому, що, окрім органів НКОЗ, УРЕП, УМЕП і Санітарного відділу СибВО, до керівництва шпиталями мали відношення й інші органи, у числі яких – відділи ВЦРПС... Усі вони сприяли евакошпиталам у визначених питаннях, однак нерідко це поєднувалось із великою кількістю перевірок їх роботи» [13, с. 29]. Така позиція автора була викликана намаганням об'єктивно оцінити діяльність шпиталів і в принципі була характерна для низки праць сучасних дослідників, засвідчуючи критичний підхід до вивчення проблем медичної служби Червоної армії.

Невід'ємною частиною діяльності будь-якого медичного закладу вважалося надання медичної допомоги пораненим і хворим бійцям. Науковці, розглядаючи тематику військової медицини, не могли обійти увагою цей аспект у роботі медичної служби, який знайшов своє відображення в різних проявах, залежно від виду та кваліфікації уражень.

На розвиток попередніх ідей і поглядів щодо гінекологічної служби та наданої нею медичної допомоги Червоної армії спрямована стаття Л. Циганкової та професора Ю. Цвелева – провідних фахівців у цій галузі [17]. Опрацювавши широке коло архівних документів, автори розширили проблематику своїх попередніх напрацювань у частині критичного аналізу недоліків діяльності військових гінекологів, які мали місце на всіх етапах війни. Матеріали,

якими володіли дослідники, дали їм підстави констатувати «психологічну невідповідність» керівного складу РСЧА. Переконаливим свідченням для цього стали міркування головного гінеколога 2-го Білоруського фронту: «У цій роботі ми зіштовхнулися не тільки з відсталістю стройових керівників, але, що найбільш прикро, з відсталістю самих лікарів. Достатньо сказати, що такі заходи, як організація кімнат для жіночої гігієни, проводилися з колосальними труднощами, зустрічаючи супротив як з боку командирів, так і з боку лікарів» [17, с. 62]. У статті наводяться й інші факти, що переконують у неготовності медичної служби до обслуговування жіночого контингенту, який через великий вплив до діючої армії поставив її медичні служби у складне становище. Критичний погляд на ситуацію, що склалася в цій сфері, засвідчував прояв нових тенденцій у вивченні багатогранного досвіду медичної служби радянських військ.

Ще однією рисою сучасного етапу публікаторської діяльності «Военно-медицинского журналу» є зменшення кількості матеріалів, у яких розкривається роль військової терапії та хірургії в забезпеченні бойових операцій Червоної армії. Сучасна історіографія військової медицини радянських військ знає незначну кількість статей, у яких би розкривалися ті чи інші складові елементи цих підрозділів медичної служби. Журнал на цьому етапі вмістив лише кілька статей, присвячених питанням військової терапії, військово-польова хірургія ж опинилася поза увагою науковців. У шерезі оприлюднених на сторінках видання матеріалів слід виокремити публікацію О. Федосової з неприямним для загалу публікацій об'єктом дослідження – фізіотерапією в роки війни [16]. Розкриваючи зміст цього лікувально-оздоровчого напрямку, авторка вказала на його високу популярність, пояснюючи це повільним, але довготривалим ефектом під час лікування. Проте таке пояснення вчені сприймали неоднозначно. Дійсно, ефективність фітопрепаратів дуже висока, але це не може повною мірою виправдати таке масове їх використання під час лікувальних процедур. Основною причиною популярності нетрадиційної медицини, на нашу думку, слід вважати недостатній рівень забезпеченості медикаментами радянських військ, особливо в перший рік війни. Це твердження яскраво підтверджують факти з монографії А. Будка, виконаної на широкій базі архівних документів [1].

У статті В. Івашкіна, Е. Гембіцького, О. Синьопальникова, В. Таранухи висвітлювалися загальні питання військово-польової терапії в контексті діяльності Головного керівника ВСУ Червоної армії Є. Смирнова, внаслідок чого дослідження набуло загальних рис [3]. Автори, поділяючи погляди Є. Смирнова на особливості діяльності військових терапевтів у 1941-1945рр., дійшли висновків, що на початку формування цієї галузі медичного обслуговування радянських Збройних сил самі терапевти не дуже вірили в цю справу й мали певні сумніви в доцільності окремих організаційних заходів. Здійснюючи дослідження санітарних втрат на основі залучення широкого кола джерел, учені встановили закономірність повернення хворих бійців у стрій і висловили переконання, що саме ТПРШ стали запорукою зростання кількісних показників, що ілюстрували вказану тенденцію. Водночас великі контингенти поранених і хворих спричинили надмірне навантаження на медичний персонал, що не сприяло якості лікування, належній турботі та увазі до пацієнтів.

Те, що в центрі наукового інтересу опинилася політика постатей військової медицини, засвідчувало бажання заповнити вакуум, що виник у військово-медичній біографістиці переважно з ідеологічних мотивів. У 50-60-ті рр. ХХ ст. керівництво держави, прагнучи подолати культ особистості Й. Сталіна, «вихлюпнуло» з історії багатьох гідних «дійових осіб» воєнної доби, у тому числі й медиків: лікарів, учених, організаторів. Одна зі спроб заповнити цю нішу належить І. Комарову і О. Лобастову [5]. Схожою за змістом була й публікація В. Симоненка. Різниця вона лише масштабами висвітлення діяльності таких відомих терапевтів Червоної армії, як М. Вовсі, П. Єгоров, Б. Рубінштейн, Д. Яновський, Г. Лант та ін. [11]. У статті здійснено аналіз головних досягнень і внеску провідних терапевтів у розвиток системи терапевтичної допомоги з визначенням пріоритетних складників їхньої наукової діяльності, де провідне місце посідали наукові відкриття та здобутки в практичній медицині.

За нашими спостереженнями, такого роду дослідження поступово замінили героїзаційні сюжети в публікаціях, що становили значну кількість у часи Радянського Союзу. У низці таких матеріалів варто згадати статті Г. Шараєвського, І. Алексаняна, М. Кнопова, І. Чижа [21; 20].

Таким чином, підсумовуючи сучасний етап в історіографії військової медицини на сторінках «Военно-медицинского журнала», потрібно зазначити, що впродовж нього сталися корінні зміни, особливо в розробці нових тематичних ніш і в якісному рівні публікацій. Значно розширилися інтерпретаційні можливості вчених на базі залучення нових пластів емпіричного матеріалу, що істотно змінювало ситуацію порівняно з радянською добою. На новому рівні трактується низка сюжетів, зокрема Р. Тарарін одним із перших спробував підійти до її розгляду не з позиції здобутків військових епідеміологів, а через призму об'єктивного аналізу всієї епідеміологічної ситуації на фронтах, яка доволі активно обговорювалася на шпальтах видання. Науковці почали сміливіше заявляти про недоліки в діяльності санітарно-епідеміологічних служб, їхні статті відзначалися все критичнішими підходами.

У полі наукової критики опинилися організаційні аспекти медичного обслуговування армії. Такий кут зору, що формується в дослідженнях із військової епідеміології, поволи набуває домінуючого рівня в питаннях медичної освіти, надання медичної допомоги жінкам. Поняття «психологічна невідповідність керівного складу» стосовно медичного забезпечення бійців-жінок наповнюється реальним змістом, що рельєфно демонструє ставлення до цього контингенту військовослужбовців радянських Збройних сил.

Разом із тим, як показує аналіз публікацій за останні 20 років, зміна радянських стереотипів одночасно характеризується зменшенням актуальності питань історії медичного забезпечення в роки Великої Вітчизняної війни серед учених. Падає популярність сюжетів із військово-польової хірургії і терапії. Загалом початок ХХІ ст. відзначається спадом у висвітленні проблем військової медицини періоду Великої Вітчизняної війни. За останні роки журнал опублікував лише кілька статей у межах цієї теми.

На наше переконання, такі кардинальні зміни, окрім соціально-економічних чинників, стали результатом фізичної втрати цілого покоління учасників і очевидців подій 1941-1945 рр., які від початку війни до кінця 80-х рр. традиційно були авторами істотно більшої частини статей. Разом зі зменшенням актуальності питань організаційних основ медичного забезпечення на другий план відходить тематика героїзації, поступившись місцем дослідженню біографій провідних наукових діячів військової медицини. На кінець ХХ – початок ХХІ ст. зникає зі сторінок видання проблема медикаментозного та матеріального забезпечення медиків під час Великої Вітчизняної війни, яка в епоху горбачовських змін доволі активно розроблялася В. Лапіним та О. Воронковим.

Отже, дослідники за весь період існування журналу зробили вагомий внесок у вивчення медичного забезпечення бійців Червоної армії в роки Великої Вітчизняної війни. Їхні розвідки становлять основу багатьох фундаментальних праць як у радянський, так і в сучасний період. Їх внесок у наукову розробку медичного забезпечення бойових операцій не втратив своєї актуальності й сьогодні.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Будко А.А. Медицинское снабжение и военная фармация Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. / А.А. Будко, В.И. Гегелашвили, В.П. Лапин, А.Р. Нагибович, В.С. Статсевич. – СПб.: ВМедА, ВММ МО РФ, 2001. – 124 с.
2. Жеглов В.В. Медицинская служба военно-морского флота в Великой Отечественной войне / В.В. Жеглов, П.П. Зиновьев. В.В. Сосин // Военно-медицинский журнал. – 1999. – №4. – С.90-95.
3. Ивашкин В.Т. ЕфимИванович Смирнов и военно-полевая терапия / В.Т. Ивашкин, Е.В. Гембицкий, А.И. Синопальников, В.К. Тарануха // Военно-медицинский журнал. – 1994. – №12. – С.4-9.

4. Кнопов М.Ш. Военная эпидемиология в годы Великой Отечественной войны. / М.Ш. Кнопов. – М.: ОАО «Издательство Медицина», 2005. – 320 с.
5. Комаров Ф.И. Основные итоги и уроки медицинского обеспечения советской армии в годы Великой Отечественной войны / Ф.И. Комаров, О.С. Лобастов // Военно-медицинский журнал. – 1990. – №5. – С.3-20.
6. Леонов И.Т. Организация медицинского обеспечения войск в Восточно-Карпатской операции / И.Т. Леонов // Военно-медицинский журнал. – 2005. – №5. – С.27-32.
7. Локтев А.Е. Становление и развитие санитарно-эпидемиологической службы Русской и Красной армий (1904 – 1945 гг.): дис... док. мед. наук: 07.00.10 – История науки и техники (Медицинские науки) / А.Е. Локтев. – М.: Московская медицинская академия, 2005. – 364 л.
8. Пелешок С.А. Особенности эпидемиологии и профилактики трансмиссивных инфекций в период Великой Отечественной войны / С.А. Пелешок, В.И. Речкин, И.Е. Симещенко // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №5. – С.70-74.
9. Романов В.А. Работа санитарно-эпидемиологической лаборатории Черноморского флота в годы Великой Отечественной войны / В.А. Романов, В.Н. Алфимов, В.А. Гуд // Военно-медицинский журнал. – 1994. – №2. – С.70-72.
10. Селиванов В.И. Медицинское обеспечение войск в Берлинской наступательной операции / В.И. Селиванов // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №7. – С.61-65.
11. Симоненко В.Б. Терапевты в Великой Отечественной войне / В.Б. Симоненко // Военно-медицинский журнал. – 2001. – №5. – С.64-67.
12. Смирнов Е.И. Фронтовое милосердие / Е.И. Смирнов. – М.: Воениздат, 1991. – 430 с.
13. Суханов Н.В. К вопросу организации руководства госпитальными базами тыла страны в годы Великой Отечественной войны / Н.В. Суханов // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №5. – С.25-29.
14. Тарарин Р.А. К вопросу обобщения опыта военных эпидемиологов в годы Великой Отечественной войны / Р.А. Тарарин // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №9. – С.58-60.
15. Тимофеев В.В. Медицинская служба Северного флота в годы Великой Отечественной войны / В.В. Тимофеев // Военно-медицинский журнал. – 1994. – №12. – С.10-13.
16. Федосова Е.Ю. Роль и значение фототерапии в годы Великой Отечественной войны / Е.Ю. Федосова // Военно-медицинский журнал. – 2005. – №1. – С.64-66.
17. Цвелев Ю.В. Организация медицинской помощи женщинам в действующей армии в 1941-1945 гг. / Ю.В. Цвелев, Л.А. Цыганкова // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №9. – С.60-66.
18. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф.1. Центральний комітет Комуністичної партії України 1917-1991 рр. Оп.23. Особливий сектор ЦК Компартії України (таємна частина) 1941-1946 рр. Спр.149. Постановлення ЦК КП(б) У і СНК УРСР, докладні записки. Справки і переписка о заходах по попередженню епідемічних захворювань, роботі госпиталей, забезпеченні медикаментами і використанні нових лікувальних препаратів 7.02.1942-23.12.1943 гг., 33 арк., арк.26.
19. Чиж И.М. Вклад медицинской службы в победу в Великой Отечественной войне / И.М. Чиж // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №5. – С.4-9.
20. Чиж И.М. Руководители медицинской службы фронтов в Великой Отечественной войне / И.М. Чиж, И.В. Алексанян, М.Ш. Кнопов // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №10. – С.4-12.
21. Шараевский Г.Ю. Руководители медицинской службы флотов в Великой Отечественной войне / Г.Ю. Шараевский, И.В. Алексанян, М.Ш. Кнопов // Военно-медицинский журнал. – 1995. – №6. – С.4-12.

22. Шелепов А.М. Организация эвакуации раненых и больных в период Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. (Сообщение первое) / А.М. Шелепов, А.В. Чумак, П.П. Коновалов // Военно-медицинский журнал. – 2004. – №5. – С.55-61.

REFERENCES

1. Budko A.A. Meditsinskoe snabzhenie i voennaya farmatsiya Velikoy Otechestvennoy voyni 1941-1945 gg. / A.A. Budko, V.I. Gegelashvili, V.P. Lapin, A.R. Nagibovich, V.S. Statsevich. – SPb.: VMedA, VMM MO RF, 2001. – 124 s.
2. Zheglov V.V. Meditsinskaya sluzhba voenno-morskogo flota v Velikoy Otechestvennoy voyne / V.V. Zheglov, P.P. Zinovev. V.V. Sosin // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1999. – №4. – S.90-95.
3. Ivashkin V.T. EfimIvanovich Smirnov i voенno-polevaya terapiya / V.T. Ivashkin, E.V. Gembitskiy, A.I. Sinopalnikov, V.K. Taranuha // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1994. – №12. – S.4-9.
4. Knopov M.Sh. Voennayaepidemiologiya v godi Velikoy Otechestvennoy voyni. / M.Sh. Knopov. – M.: OAO «Izdatelstvo Meditsina», 2005. – 320 s.
5. Komarov F.I. Osnovnyie itogi i uroki meditsinskogo obespecheniya sovetskoy armii v godi Velikoy Otechestvennoy voyni / F.I. Komarov, O.S.Lobastov // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1990. – №5. – S.3-20.
6. Leonov I.T. Organizatsiya meditsinskogo obespecheniya voysk v Vostochno-Karpatskoy operatsii / I.T. Leonov // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 2005. – №5. – S.27-32.
7. Loktev A.E. Stanovlenie i razvitie sanitarno-epidemiologicheskoy sluzhbyi Russkoy i Krasnoy armiy (1904 – 1945 gg.): dis... dok. med. nauk: 07.00.10 – Istoriya nauki i tehniki (Meditsinskie nauki) / A.E. Loktev. – M.: Moskovskaya meditsinskaya akademiya, 2005. – 364 l.
8. Peleshok S.A. Osobennosti epidemiologii i profilaktiki transmissivnyih infektsiy v period Velikoy Otechestvennoy voyni / S.A. Peleshok, V.I. Rechkin, I.E. Simeschenko // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1995. – №5. – S.70-74.
9. Romanov V.A. Rabotasanitarno-epidemiologicheskoy laboratorii Chernomorskogo flota v godi Velikoy Otechestvennoy voyni / V.A. Romanov, V.N. Alfimov, V.A. Gud // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1994. – №2. – S.70-72.
10. Selivanov V.I. Meditsinskoe obespechenie voysk v Berlinskoy nastupatelnoy operatsii / V.I. Selivanov // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1995. – №7. – S.61-65.
11. Simonenko V.B. Terapevti v Velikoy Otechestvennoy voyne / V.B. Simonenko // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 2001. – №5. – S.64-67.
12. Smirnov E.I. Frontovoe miloserdie / E.I. Smirnov. – M.: Voenizdat, 1991. – 430 s.
13. Suhanov N.V. K voprosu organizatsii rukovodstva gospiitalnyimi bazami tyila strany v godi Velikoy Otechestvennoy voyni / N.V. Suhanov // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1995. – №5. – S.25-29.
14. Tararin R.A. K voprosu obobscheniya opyta voennyih epidemiologov v godi Velikoy Otechestvennoy voyni / R.A. Tararin // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1995. – №9. – S.58-60.
15. Timofeev V.V. Meditsinskaya sluzhba Severnogo flota v godi Velikoy Otechestvennoy voyni / V.V. Timofeev // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1994. – №12. – S.10-13.
16. Fedosova E.Yu. Rol i znachenie fototerapii v godi Velikoy Otechestvennoy voyni / E.Yu. Fedosova // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 2005. – №1. – S.64-66.
17. Tsvelev Yu.V. Organizatsiya meditsinskoy pomoschi zhenschinam v deystvuyushey armii v 1941-1945 gg. / Yu.V. Tsvelev, L.A. Tsyigankova // Voенno-meditsinskiy zhurnal. – 1995. – №9. – S.60-66.
18. Tsentralniy derzhavniy arhiv gromadskih ob'Ednan UkraYini. F.1. Tsentralniy komitet KomunIstichnoYi partIYi UkraYini 1917-1991 rr. Op.23. Osobliviy sektor TsK KompartIYi UkraYini (taEmna chastina) 1941-1946 rr. Spr.149. Postanovleniya TsK KP(b) U i SNK USSR,

dokladnyie zapiski. Spravki i perepiska o meropriyatiyah po preduprezhdeniyu epidemicheskikh zabolevaniy, rabote gosptaley, snabzheniy medikamentami i primenenii novyih lechebnyih preparatov 7.02.1942-23.12.1943 gg., 33 ark., ark.26.

19. Chizh I.M. Vklad meditsinskoj sluzhby v pobedu v Velikoy Otechestvennoy voyne / I.M. Chizh // Voенно-медицинский журнал. – 1995. – №5. – С.4-9.

20. Chizh I.M. Rukovoditeli meditsinskoj sluzhby frontov v Velikoy Otechestvennoy voyne / I.M. Chizh, I.V. Aleksanyan, M.Sh. Knopov // Voенно-медицинский журнал. – 1995. – №10. – С.4-12.

21. Sharaevskiy G.Yu. Rukovoditeli meditsinskoj sluzhby flotov v Velikoy Otechestvennoy voyne / G.Yu. Sharaevskiy, I.V. Aleksanyan, M.Sh. Knopov // Voенно-медицинский журнал. – 1995. – №6. – С.4-12.

22. Shelepov A.M. Organizatsiya evakuatsii ranenyih i bolnyih v period Velikoy Otechestvennoy voyni 1941-1945 gg. (Soobschenie pervoe) / A.M. Shelepov, A.V. Chumak, P.P. Konovalov // Voенно-медицинский журнал. – 2004. – №5. – С. 55-61.

Сиропол В. Исследование работ о деятельности подразделений медицинской службы Красной армии в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. на современном этапе.

В статье на основе анализа ряда источников делается попытка проследить определенные особенности в развитии современной историографии военной медицины 1941-1945 гг. Используя труды ученых, представленных на страницах «Военно-медицинского журнала» с 1991 по 2012 гг. по вопросам медицинского обеспечения бойцов Красной армии в период Великой Отечественной войны, обозначены актуальные направления исследований, их особенности, что позволило определить характерные черты, присущие для работ нового периода историографии.

Цель исследования состоит в том, чтобы на основе изучения публикаций «Военно-медицинского журнала» сделать историографический анализ, выяснить концептуальную направленность этого пласта информации. При написании статьи были использованы общенаучные методы (анализа и синтеза), исторические (проблемно-хронологический), а также междисциплинарные (медицинские и военно-исторические).

Среди целого комплекса изучаемых проблем в системе медицинского обеспечения в современный период удалось выделить наиболее актуальные, изучение которых или претерпело существенных изменений, или же впервые получило истинный анализ. В частности, новой интерпретации претерпела проблема противозидемической защиты Красной армии, проблема гинекологической медицинской помощи заняла должную нишу в системе комплексного изучения деятельности военных медиков. Вместе с тем, установлено, что исследование деятельности отдельных звеньев медицинской службы Красной армии 1941-1945 гг. стали менее актуальными на страницах исследуемого журнала. Здесь стоит выделить военно-полевую хирургию и терапию.

Ключевые слова: «Военно-медицинский журнал», Красная армия, Великая Отечественная война, медицинская помощь, санитарно-медицинская служба, военная эпидемиология, военно-полевая хирургия, военно-полевая терапия.

Siropol V. Investigation of works about Red Army medical service subdivisions' activities during Great Patriotic war of 1941-1945 at the present stage.

On the basis of sources analysis the attempt to trace the specific features in the development of modern historiography on military medical care of 1941-1945 is made.

Using the works of scientists, presented on the pages of «Military Medical Journal» from 1991 to 2012 on medical support of the Red Army during Great Patriotic War, important research directions and their peculiarities are outlined, that allowed determining the specific features, appropriate for a new period of historiography.

The purpose of the research is on the basis of study «Military Medical Journal» publications to make complex historiographical analysis, to clarify conceptual orientation of this informational layer. During the article preparation general scientific methods (analysis and synthesis), historical (problem-chronological) and interdisciplinary (socio-historical, medical and military-historical) were used.

Among the whole range of problems in the health care system at the present time it was able to single out the most current issues, study or which has been completely redesigned, or for the first time reached the level of quality and thorough study. In particular, the problem of antiepidemic protection of the Red Army has undergone a new interpretation; the problem of gynecological care has taken an appropriate niche in the system of comprehensive study of military physicians' activities. In particular, it was found out that some units of the medical service of the Red Army of 1941-1945 became less relevant on the pages of the investigated journal. It is necessary to allocate military surgery and therapy.

Keywords: *«Military Medical Journal», The Red Army, medical care, sanitary and medical service, military epidemiology, field surgery, military-field therapy.*

Одержано 20.03.2014.